

SZÜLŐI ATTITÚDOK, MAGATARTÁSFORMÁK A TÉVÉHASZNÁLATRA VONATKOZÓAN EGY SZÉKELYFÖLDI TELEPÜLÉSEN

PARENTAL ATTITUDES, BEHAVIOURS ON TV USE IN A SETTLEMENT IN SZEKLERLAND

MOLNÁR ORSOLYA

Debreceni Egyetem, Magyarország/Marosszentgyörgy, Románia
orsikasalanki@gmail.com

DOI: 10.59357/ProSciRural.2023.1.04

Összefoglalás

Tanulmányomban egy szuburbánus településen elemzem, hogy milyen szülői viszonyulások tapasztalhatók a gyerekek tévénézésével kapcsolatosan. A szülői viszonyulásoknak két komponensét taglalom: az attitűdöket és a magatartásokat. Kutatásom során félig strukturált interjúkat készítettem olyan marosszentgyörgyi édesanyákkal, akiknek 5-8. osztályos gyerekeik vannak, és a település oktatási intézményébe járnak. Az interjúk három fő téma köré csoportosultak: hogyan gondolkodnak a szülők a gyerekek televízió előtt eltöltött idejéről, milyen szabályozási módokat alkalmaznak, mikor a gyerek televízió előtt eltöltött idejéről, illetve mikor a tartalomfogyasztásról kell dönteniük. Tanulmányomban az így nyert szöveganyag segítségével a gyerekek tévéhasználatával kapcsolatos állításokat elemzem, és beazonosítom a szülői viszonyulásokat.

Kulcsszavak: szülői viszonyulások, gyerekek tévénézése, szuburbánus település

Bevezetés

Jelen tanulmányban egy Maros megyei településen (Marosszentgyörgy, Maros megye, Románia) végzett kutatás eredményei alapján tárgyalom azt a témát, hogy rurális környezetben milyen szülői viszonyulások tapasztalhatók a gyerek tévénézésével kapcsolatosan. A szülői viszonyulásnak két komponensét vontam be a vizsgálatba: az attitűdöket és a magatartásokat. Az attitűdök fejezik ki a szülők azon

véleményeit, elveit, amelyek a gyerekeik televízióhasználati szokásaira vonatkoznak. A szülői viszonyulás másik komponense, a magatartás jeleníti meg azokat a cselekvéseket, konkrét tetteket, melyeket a szülő alkalmaz azokban a helyzetekben, amikor gyerekeik televízió előtt töltött idejét és a fogyasztott tartalmat irányítja, illetve szabályozza.

Az lehet az általános benyomás, hogy a digitalizáció, illetve a digitális eszközök egyre szélesebb elterjedésének korában, a gyerekek szabadidőfelhasználásában egyre kisebb mértékben szerepel a televíziózás. Erre rációznak az ezen a területen végzett kutatási eredmények. A Magyar Ifjúság Kutatás 2016-os adatai szerint a televíziózás újra a népszerű szórakozások között szerepel a fiatal 15-29 évesek körében. Mintegy 72 százaléknak napi szinten töltött időt a tévé előtt (Fekete – Tibori, 2018). Ez nem jelenti azt, hogy mindeközben nincsenek jelen az online térben is, valójában az internetezés nem vonja maga után a kevesebb tévézést. Ez szintén a 2016-os Magyar Ifjúság Kutatásból derül ki, mely adatok szerint 67%-a azon fiataloknak, akik állandó jelleggel online vannak, mindennap töltenek időt a televízió előtt is (Tóth, 2018). Ugyancsak a televíziózás népszerűségét mutatja a 2019-es KIDCOMM kutatás is, amelyet az IPSOS végzett, és a 8-17 éves gyerekek médiahasználati szokásait mérte fel. A kutatási eredmények szerint a háztartások 94%-a rendelkezik valamilyen családi, vagy más extra TV csomaggal (KIDCOMM, 2019).

A képernyő előtt töltött jelentős idő következtében egyre csökken a család szerepe, a család életében is jelentős változások mennek végbe, melyek maguk után vonják a nevelési kérdések adaptációját is a jelen körülményeihez. A szülői viszonyulások akár különbözőek, akár hasonló elemekkel rendelkeznek, egy dolog egészen bizonyos: nem maradnak el, hiszen kamaszodó gyerekeik életében kimagasló szerepet tölt be a képernyő. A tévéműsorok, a televízióban látott tartalmak, minden más digitális eszközön fogyasztott tartalommal együtt, formálják a fiatalok értékrendszerének kialakulását, a stílusukat, a szokásaikat, viselkedési kultúrájukat (Kaiser Family Foundation, 2010), a szocializációs folyamatuk részét képezi.

A tanulmányban elsőként néhány médiakutatás eredményét mutatom be, melyek indokolják a televízióhasználattal kapcsolatos szülői viszonyulások kutatását. Ezt követően a saját kutatásom megvalósulásának helyszínére, a térség jellemző tulajdonságaira térek rá. A harmadik fejezetben ismertetem a kutatás kivitelezésének, majd elemzésének módszertanát. Végezetül pedig az elemzési eredményeket mutatom be, és foglalom össze.

Miért a televízió?

A televízió megjelenésével egyidőben egy sor olyan kérdés vetődött fel, mely annak kifejtett hatására vonatkozott az emberek életében. Természetes kapcsolódás volt, hogy megszülettek a különböző diszciplínák (kommunikáció, pszichológia, neveléstudomány, szociológia) csoportjába tartozó médiakutatások is. A televízió elterjedésével a szülőkben, ezzel együtt pedig a kutatókban is egyre több kérdés fogalmazódott meg azzal kapcsolatban, hogy a televízió segíti vagy gátolja a gyermeket a fejlődésben, milyen mértékben alakítja a napi beosztását, milyen hatással van az esztétikai, erkölcsi, érzelmi életére stb. (Nagy, 1965). Az akkor felmerült problémák most is aktuálisak, hiszen nem csak a televízió funkciói egészültek ki, hanem számos más digitális eszköz használatával hatalmas információ-, és tartalommenyiség érkezik a gyerekek irányába.

A probléma aktualitását igazolják azok a nemzetközi kutatások, melyek eredményeiből az alábbiakban néhány adatot mutatok be. A Kaiser Family Foundation által 2010-ben végzett tanulmány szerint a fiatal amerikaiak médiafogyasztását a televízió dominálta annak ellenére, hogy egyre több digitális eszköz jelent meg (Kaiser Family Foundation, 2010). Szintén az általuk bemutatott adatok szerint a 8-18 éves gyerekek 99%-nak otthonában van legalább egy televízió, 79%-nak pedig három vagy annál több is (Kaiser Family Foundation, 2010). A szülők megengedő magatartását bizonyítja, hogy már 2010-ben a 8-18 éves gyerekek 71%-nak a saját szobájában is van egy televízió. A szülők inkább azt kívánják gyerekeiknek meghatározni, hogy mit nézzenek, és kevésbé befolyásolják a tévé előtt eltöltött időt (Kaiser Family Foundation, 2010). A University of Washington, Experimental Education Unit által működtetett Teen Health and the Media honlap szerint egy átlag amerikai serdülő heti legalább 20 órát tölt el a televízió előtt.

Az európai fiatalok tévéhasználati szokásai mérsékeltebbnek tűnnek. Egy 2021-es kutatás szerint a megkérdezett fiatalok csupán 51%-a néz napi rendszerességgel tévét (vom Orde (IZI) –Durne, 2021). Magyarországon a 12-16 éves gyerekek többsége napi 1-2 órát tölt a tévé képernyője előtt, és csupán 15%-nál kevesebben több mint 3 órát (László – Puhl, 2013). Ugyanúgy a háztartások csupán 16%-ban található a gyerekszobában televízió (László – Puhl, 2013).

A gyermekek és fiatalok médiahasználatára irányuló erdélyi és székelyföldi kutatássorozatokban (a kutatási program 2011 óta zajlik „A média hatása a gyermekekre

és fiatalokra” néven a Sapientia EMTE csíkszeredai Társadalomtudományi Tanszéken (Biró A. Zoltán vezetésével) nem a tévéhasználat vizsgálata volt a fő téma, de a három alkalommal végzett nagymintás surveykutató kutatás mindegyike érintette a tévéhasználat gyakorlatát is (Biró et al., 2012, Biró – Sárosi-Blága, 2017, Gergely, 2017, Biró – Sárosi-Blága, 2018). A hetedik és a tizenegyedik tanulók körében készített kérdőíves vizsgálatok eredményei a tévéhasználat fontos szerepére utalnak, ugyanakkor a magyarországi médiák követését célzó adatfelvétel is tévécsatornák rendszeres követésére utal.

Társadalmi kontextus – településbemutató

Marosszentgyörgy a történelmi Székelyföld nyugati részén fekszik, Maros megye egyik nagyméretű szuburbánus települése, mely közszékhelyként funkcionál. A településnek a 2021-es népszámlálási adatok szerint 9688 lakosa van. Etnikai összetétel szerint a lakosság több, mint fele magyar, ezt követi a román nemzetiségű lakosság, majd pedig a roma származásúak. Mind gazdasági, mind pedig népességi szempontok alapján egy dinamikusan fejlődő településről van szó. Erről tanúskodik az a tény is, hogy egyre több, eddig a városi lakóhelyet választó értelmiségi család dönt amellett, hogy kiköltözzön a településre. Ennek számos oka van: könnyen megközelíthető, nagyon közel van a városhoz (csupán 7 km a távolság a két település központja között), csendesebb, zöldebb lakókörnyezet, közvetlenebb közösség jellemzi. A település saját önkormányzattal, saját oktatási intézménnyel rendelkezik, ami magába foglalja a bölcsődei foglalkoztatást, az óvodai szolgáltatást és az iskoláztatást, előkészítő osztálytól nyolcadikig. Több helyi civil szervezet működik a településen, melyeket mindegyik etnikum képvisel. Munkájuk által rendszeresek a különböző kulturális, szociális tematikájú rendezvények mind gyerekek, mind pedig felnőttek számára. Ez is jelzi a lakosság önszervező erejét. A település lakosságának nagy része Marosvásárhelyen dolgozik, illetve számos gyerek is a városi iskolába jár. Ennek következtében, valamint a megyeközpont ilyen mértékű közelsége miatt, a város hatása érzékelhető a lakosság életformájában, viselkedésében, fogyasztási szokásaiban, öltözködésében stb. A kutatás szempontjából releváns az a személyes megfigyelés, hogy a település több szinten is igazodik a város mentalitásához. Ez igaz a szülőkre abban az értelemben is, hogy nevelési kérdésekben sok mindenben igazodnak a városban tapasztalt tendenciákhoz.

Alkalmazott módszertan

A kutatásomban arra kerestem a választ, hogy milyen szülői viszonyulások tapasztalhatók a gyerekek tévénezésével kapcsolatosan. A szülői viszonyulásoknak két komponensével foglalkoztam: a magatartásokkal és az attitűdökkel.

A kutatást, mely az anyák körében valósult meg, 2022 őszén végeztem a Maros megyei Marosszentgyörgyön. Ennek során tíz olyan édesanyát interjúvoltam meg, akiknek a gyerekei a településen működő Szent György Általános Iskola 5-8. osztályos tanulói. Kutatási módszerként a félig strukturált interjút alkalmaztam annak érdekében, hogy betekintést nyerjek abba, hogy az érintett családok esetében milyen viszonyulások, szabályok érvényesülnek a hétköznapiakban a tévéhasználattal kapcsolatban. Az interjú kérdéseit három téma köré csoportosítottam: (1) a televízió előtt eltöltött idő (a szülő hogyan viszonyul a képernyő előtt eltöltött időmennyiséghez, mit gondol ezzel kapcsolatosan jónak, vagy kevésbé jónak), (2) a televízió előtt töltött idő szabályozása és annak formái, valamint (3) a tartalomfogyasztás szabályozása és formái. Az így nyert szövegegyanyag kínált lehetőséget számomra, hogy a gyerekek tévéhasználatával kapcsolatos állításokat azonosítsam és elemezzem.

A kapott szövegeket narratívaelemzéssel vizsgáltam, melynek során az interjúanyagokat egységes szöveghalmazként kezelve, kiemeltem azokat a kijelentéseket, amelyek a gyerek tévéhasználatával kapcsolatosan a szülői magatartásokra és a szülői értelmezésekre vonatkoztak. Az anyag feldolgozása folyamán ezen szempontok alapján 41 kijelentést sikerült azonosítanom. A kijelentéshalmaz elemeit vizsgálva négy olyan témakör bizonyult hangsúlyosabbnak, amelyek a szülői viszonyulás egy-egy területét jelzik. Ez a négy terület a következő volt: (1) szülői felelősségre való hivatkozás, (2) a határozottság és a bizonytalanság együttes megjelenéséből adódó ambivalencia, (3) a megoldáskeresés témaköre, és a (4) szülői kiszolgáltatottság érzés. A tanulmány elemzési fejezetében ezzel a négy területtel kapcsolatos kijelentéseket vizsgálom.

Elemzési eredmények

Tanulmányomban az elemzési folyamat alatt a szöveghalmaz azon kijelentéseit vizsgáltam, amelyek utaltak, vagy amelyekben megjelent a szülői viszonyulás két komponense, a gyerek tévénezési gyakorlatával kapcsolatos magatartás, illetve attitűd. A beazonosított 41 állítást négy témakör köré csoportosítottam, melyek egyenként a szülői viszonyulás egy-egy aspektusára világítanak rá.

Szülői felelősségre való hivatkozás

Az elemzett szövegekben tizenegy olyan kijelentést rögzítettem, amelyek a szülő felelősségére utalnak. Azok az állítások kerültek ebbe a csoportba, amelyek a szülői irányító, szabályozó szerep fontosságára, szükségességére utalnak, illetve konkrét szabályozó eljárásokra. Az elemzett szövegben kétharmad arányban szerepelnek az olyan kijelentések, amelyek a szülői attitűdökre utalnak. Ezekben a szülők elmondják meggyőződéseiket, amelyek mentén gyerekeik tévéhasználati szokásaikhoz viszonyulnak. Fontosnak tartják, hogy tudjanak arról, milyen veszélyek fenyegetik a gyereket a képernyő előtt, főként a tartalomra vonatkozóan. Úgy vélik, és ez expliciten meg is fogalmazódik, hogy a szülő felelőssége a gyerek figyelmének irányítása, és ez az irányítás előbb-utóbb pozitív szokásokat fog kialakítani a gyermekben. Az abban való meggyőződés, hogy a gyereket irányítani kell, más esetben is előfordul, azonban kiegészül azzal az elképzeléssel is, hogy a szülő ne legyen túl szigorú, túl merev ebben a tekintetben. Visszatérő elemként van jelen az a vélemény, hogy a gyereket már kicsi korától kezdődően kell korlátozni, annak érdekében, hogy később ne legyenek problémák a tévéhasználati szokásokkal kapcsolatban.

Több esetben felmerült, hogy kell a családban a tévéhasználatra vonatkozóan is legyen egy szabályozási keret, amelyben a gyerek mozoghat, így egyértelművé válnak számára is a határok. Egy jellegzetes ilyen megfogalmazás a következő:

„Mindenhol kell legyen határ, egy keret, amiben mozog a gyerek, és mozog a szülő is. Ha megvan a nagy keret, kiindulva abból, hogy ő mit lát a szülőtől, egy idő után úgy fog működni nála is. A te példádát követi és én ezt jobbnak látom, mint bármilyen szabályt is felállítani, és azt utána megszegni.”

A kiemelt részletben egy másik fontos aspektus, amely szintén több alkalommal visszaköszön, az a személyes példamutatás szükségessége. Ez elvi szinten, mint attitűd is szerepel a szülőknél, de a gyakorlatban, a magatartásukban is megtalálható. Ezt mutatja a következő szövegrészlet:

„Este fele, mikor minden rendben van, lehet kézbe venni. Ők próbálnák, persze nyújtani, hogy még egy kicsit. De nem, egyszer legyen meg a tanulás, elvégezd a dolgodat, és utána. Én is úgy csinálom. Először elvégzem a dolgomat, csak utána veszem a kézbe vagy a tévét, vagy a telefont.”

A magatartásformákra való utalások kisebb arányban (egyharmad részben) szerepelnek az elemzett szövegben, mégis lényegesek: azt jelzik, hogy a szülői felelősségvállalás nem csak attitűd formájában él a szülőkhöz, hanem gyakorlatba is ültetik azt. A felelősség egy másik formája abban a törekvésben nyilvánul meg, hogy a szülő meg akarja magyarázni a gyerekeknek az olyan tartalmakat, amelyeket nem ért, vagy amelyek, szerinte, gondot okozhatnak a feldolgozásban. Ugyancsak a felelősség-érzet jelenik meg abban, mikor a szülő kiemeli a gyereket a képernyő elől, azaz beavatkozik abba a folyamatba, amit a gyerek elkezdett:

*„Ha lehetne, csak ott lennének, tehát **ki kell vegyem őket**, hogy ne csak ott töltsék az idejüket.”*

Összeségében az elemzés azt mutatja, hogy a felelősségvállalás határozottan megmutatkozik az attitűdök és a magatartások terén is. A kijelentések megvilágítják a szülői felelősségvállalásra vonatkozó attitűdöket a gyerekek tévéhasználatával kapcsolatban, ugyanakkor az erre irányuló magatartásokat is. Az elemzett szövegrészlet egészében uralkodnak az afirmatív megfogalmazások, melyeket főként a „*kell*” szó fejez ki, és amelyek a szülői felelősségvállalás mértékét határozzák meg. Az elemzésből arra következtethetünk, hogy a szülőkhöz erősen él a bizonyosság azzal kapcsolatban, hogy a gyerekek nevelése, formálása az ők személyes feladatuk, ezáltal pedig fontosnak vélik a saját elképzeléseik szerinti irányvonalat mutatni a gyerekek számára.

Határozottság és bizonytalanság

Habár egymással ellentétes viszonyulásról van szó a határozottság és a bizonytalanság kapcsán, mégis legtöbb esetben ugyanabban a kijelentésben fordulnak elő. Ez már önmagában jelzi azt a belső vívódást, amely a nevelési folyamatban megjelenik a szülőknél a tévéhasználati szokásokkal kapcsolatban. Ez az ambivalencia a tanácsatlanságot, a különböző döntések meghozatalának nehézségeit jelzi.

Határozottságként értelmeztem a szülők olyan attitűdjeit, amelyekben állást foglaltak amellett, amit helyesnek, követendő iránynak tartanak a gyerek televízió előtt eltöltött idejéről. Bizonytalanság alatt értem a szülők azon attitűdjeit, mikor a gyerekek képernyőhasználatával kapcsolatban nem képesek határozott döntést hozni, kétségek merülnek fel bennük döntéseikkel kapcsolatban. Azokat a kijelenté-

seket soroltam ide, melyekben a szülők egymásnak feszülő véleményeket, elképzeléseket ütköztetnek egyetlen mondaton vagy gondolatsoron belül.

Az elemzett szövegben tizenegy állítást rögzítettem, melyek a szülők határozott attitűdjét jelölik abban a kérdésben, hogy szükséges-e a gyerek televízió előtt eltöltött idejét szabályozni. A szövegrészekben határozott meggyőződésnéként, elvként jelenik ez meg, melyeket affirmatív megfogalmazások támasztanak alá. Ezekben a megfogalmazásokban dominál a „*kell*” szó, valamint az ezt kifejező fogalmak, szavak, mint a „*mindenképpen*”, „*szükséges*”, „*nagyon*”, „*nagyon fontos*”. A szülők egyértelműen amellett foglaltak állást, hogy a gyerekek tévéhasználati szokásait irányítani kell. Egyetlen olyan állítás volt, amelyben a gyerek kicsi korával volt összefüggésben a határozottság, azonban ez a fejlődéssel, a korral egyidőben átalakult. Lényeges megfigyelés, hogy a szülők határozottsága az attitűdök mentén ennyire erősek, az egyéni élethelyzetekben, a családi események felidézése által azonban már megjelennek a bizonytalanságra és ambivalens érzésre utaló kijelentések, melyek alatt folyamatosan megkérdőjelezzük döntéseik helyességét. Számszerűen hét ilyen állítást azonosítottam. A szülők abban bizonytalanodnak el, hogy a gyerekekre nézve jó döntést hoznak-e, egyáltalán jó-e az, ha ők hozzák meg a döntést a gyerek helyett. A következő kijelentésben ez expliciten jelentkezik:

*„Sokszor **gondolkodom, hogy lehet-e bízni a gyerekekben, hogy a jó úton fog járni, ha teljesen engedem. Mi úgy éreztük, hogy kell a szabály, mint korlát, hogy tudja, mihez tartsa magát.**”*

*„A **szabályszegés sem jó, de azért csak jó, hogy valamilyen határ meglegyen, hogy most nem reggeltől estig tévézünk.**”*

A kiemelt szövegrészek jelzik azt a bizonytalanságot, a kérdések sorozatát, amely a szülőben fölmerül a döntéshozáshoz kapcsolódóan. Az ambivalencia abból adódik, hogy a szülő tenni szeretne valamit a gyerek tévézésének szabályozásáért, azonban nem tudja, hogyan nyúljon ehhez a problémához, azt milyen mértékben tegye. Más esetben a szülő gyerekfüggőnek gondolja azt, hogy kinek milyenek az igényei, de egyből mellette szerepel az elbizonytalanodás, hogy mégiscsak kell tudjon arról, mennyi időt tölt a gyereke a televízió előtt.

Összességében megfigyelhető, hogy a szülők nagyon határozottak abban, hogy valamilyen módon szükséges szabályozniuk gyerekeik televízió előtt eltöltött idejét.

Azonban amikor a szabályozás formájáról, kereteiről, módjáról, az ehhez kapcsolódó korosztályi változásokról van szó, akkor elbizonytalanodnak.

Megoldáskeresés

Az elemzett szövegrészekben egy másik gyakori szülői viszonyulás a megoldáskereséssel kapcsolatos. Megoldáskeresésen a szülők arra irányuló igyekezetét, akaratát és sok esetben vívódását értem, mely folyamat alatt arra törekednek, hogy olyan formában szabályozzák gyerekeik eszközhasználatát, melyek mind a szülő, mind pedig a gyermek számára elfogadhatóak.

A szövegrészletben nyolc olyan kijelentést azonosítottam, mely a szülők megoldáskeresésével kapcsolatos a gyerekek televízióhasználatában közben felmerült helyzetek kezelésére. Ezek az állítások fele-fele arányban vonatkoznak a szülők attitűdjére, illetve olyan magatartásokra, amelyek egyértelműen alátámasztják a megoldáskeresésre való igyekezetet. Ezekből láthatjuk ugyan, hogy a szülő miként gondolkodik, azonban a szövegrészekből nem derül ki, hogy a rögzített szabályok a gyakorlatban is ugyanilyen formában valósulnak-e meg.

Az elemzett kijelentésekben a szülők dominánsan a kompromisszum meghozatalára törekednek. A televízióhasználattal kapcsolatos szabályok az időkorlátok meghatározására és a tartalomfogyasztásra vonatkoznak. Ilyen például, hogyha a gyermek napközben a képernyő előtt ül, közvetlenül lefekvés előtt egy órával ez ne történjen meg. Ugyancsak az időkorlát felállítását jeleníti meg az a meggyőződés, miszerint naponta elegendő két óra televíziózás, azonban a szülő tudjon a kiválasztott tartalomról. Ebben nem csak az időkorlát szerepel, hanem a szülő arra vonatkozó igénye is, hogy ellenőrizze a gyermek médiafogyasztását. Egy másik elv szerint a gyermek jó, ha korlátozott időt tölt képernyő előtt, főként, ha szórakozásról van szó, azonban, ha a tanulmányokhoz kell további időt, például számítógép előtt eltölteni, akkor módosul a szabály. Érezhető, hogy a szülők megoldáskeresésében és az azt megközelítő elvekben már nincs akkora összhang. Különbözőképpen közelítik meg a problémákra felmerülő lehetőségeket, azonban az összekötő pont az, hogy a televízióhasználat esetében igyekeznek olyan megoldásokat, elveket találni, amelyekkel nem korlátozzák le teljes mértékben a gyereket, hanem biztosítanak számára egy bizonyos mozgásteret. Egy ilyen összefoglaló kijelentés a következő:

*„Én valahogy a **középutat keresem**, nincs zéró tolerancia, tehát nincs olyan, hogy egyáltalán nem. Én nem akarom, hogy ne találkozzanak ezekkel a dolgokkal x éves korukig, mert akkor burokban nőnének fel.”*

A megoldáskeresésre való igény azokban az állításokban is megnyilvánul, mikor a szülő példákat hoz fel arra, hogyan old meg bizonyos helyzeteket a családban. Ezek jelzik a magatartásokat. Több esetben is a szülők azokat a problémákat kell kezeljék, mikor egy televízió van a családban, de a fiú és lány testvérnek vagy a kisebb és nagyobb testvérnek különböző igényei vannak. Ilyenkor az igazságosság fele vezető utat keresik, és megoldják a gyerekek problémáját, konkrétan beleavatkoznak a folyamatba. Három kijelentésben felmerül az a megoldáslehetőség, hogy a szülő más digitális eszköz nyújtotta lehetőséggel próbálja megoldani, hogy a gyerek egyszerre ne töltsön sok időt a televízió előtt. Az egyik jellegzetes ilyen szövegrészlet a következő:

*„És akkor kéri, hogy engedjem meg, hogy nézzék végig. De mikor vége, akkor: Anya, de a másik jön, ez olyan érdekes... (...). **Megkeressük YouTube-on vagy a Videá-n, és majd megnézed. És akkor így belemennek.**”*

Összefoglalásként elmondható, hogy a szülői viszonyulások ebben az esetben is két komponenst tartalmaznak: a szülők megoldáskeresése mind az attitűdökben, mind pedig a magatartásukban megnyilvánul. Azonban a felmerült problémákra a megoldások igen változatosak, a közös pont: a gyerekekkel kompromisszumos szituációt teremteni. Az elemzésből arra következtethetünk, hogy a megkérdezett szülők fontosnak vélik a gyerekekkel való kommunikációt, keresik a megoldásokat arra, hogyan tudják úgy korlátozni a gyerek televízióhasználatát, hogy azt közben a gyerek ne büntetésnek élje meg, illetve tudja érvek mentén elfogadni a szülői elvárást. A kijelentések arra utalnak, hogy az esetek döntő többségére a kompromisszumos megoldások jellemzőek olyan formában, hogy a gyerek szempontjai is figyelembe vannak véve.

A kiszolgáltatottság érzésének megjelenése

Kisebb számban ugyan, de az elemzett szövegrészekben megjelenik a szülőknél a kiszolgáltatottság érzése. Ez alatt azokat az attitűdöket értem a szülők részéről, mikor valamilyen külső hatás következtében úgy vélik, hogy nem tudják tartani az általuk megfelelőnek vélt és felállított szabályokat, vagy nem tudnak a saját meg-

győződéseik szerint döntést hozni gyerekeik tévéhasználati szokásával, képernyő előtt eltöltött idejével kapcsolatban. Négy olyan szövegrészt rögzítettem, ahol ezt a szülői viszonyulást észleltem. Ebben az esetben csak az egyik komponensről, az attitűdökről beszélhetünk.

Az elemzés során két típusú külső hatásra utaló állítást véltem felfedezni, amelyek befolyásolják a nevelési kérdéseket, a szabályok meghatározását a tévéhasználattal kapcsolatosan. Az egyik ilyen hatás a gyerek természetes fejlődéséhez kapcsolódik. A kamaszodó gyerekek esetében a szülők úgy érzik, hogy már nem tudnak olyan szigorú, illetve olyan mennyiségű szabályt lefektetni a képernyőhasználattal kapcsolatban, mint amilyen az kisebb korban lehetséges volt. Ez abból adódik, hogy a gyerekek megváltozik az igénye a képernyőhasználattal kapcsolatban. A következő kijelentésben ez így jelenik meg:

*„Az utóbbi időben megnézünk egy-egy filmet a lányommal többnyire. A fiam már nézi a nagyobb filmeket. **Ha akarom, ha nem, ez így alakul, nincs választásunk.**”*

A következő típusú külső hatás, a mai digitális világ kínálta széles lehetőségből adódik, illetve az iskolai oktatásban megváltozott szokások, oktatási eszközök következményeként. A szülő próbálja szorgalmazni az olvasást, azonban azzal szembesül, hogy az adott háziolvasmány felkerül egy közös online csoportba, vagy a gyerek megkeresi a könyv filmadaptációját, és inkább megnézi ilyen formában:

*„Most is van háziolvasmány feladva, **hiába nyomtattam ki a könyvet, mert ők felmentek és megnézték az internetről filmként.** Vagy fel van téve az **iskolacsoportba elektronikusan.** Hát ebben az esetben ugyanott vagyunk, hogy vagy a tévét, vagy a telefont nézi az a gyerek, ami nem egészséges.”*

Az elemzés arra enged következtetni, hogy a szülők kiszolgáltatva, esetenként kényelmetlenül érzik magukat, mert a gyerek televízióhasználatának szabályozását más ütemben, illetve külső hatások miatt szükséges alakítaniuk. Ugyanakkor az is megfigyelhető, hogy a gyerekhez való alkalmazkodási folyamat is nehézségekbe ütközik, hiszen a szülő tovább ragaszkodna a szabályokhoz, mint ahogyan a gyerek azt igényli. Azt feltételezhetjük tehát a szülők kiszolgáltatottság érzete, attitűdje két típusú külső hatás következményeként jelenik meg: egyrészt a gyerek fejlődésének

következtében a megváltozott igények miatt, illetve azokból a hatásokból, amelyek valamelyik külső intézményből erednek, jelen esetben az iskolából.

Összegzés

A jelen társadalmában uralkodó gyors technológiaváltozás, a digitális eszközök tárházának folyamatos bővülése közepette, a tévénezés még mindig jelentősen hozzátartozik a vizsgált település fiataljainak hétköznapijaihoz. Tanulmányomban, félig strukturált interjúk segítségével, azt mértem fel, hogy egy rurális környezetben, Maros megye egyik településén, Marosszentgyörgyön milyen szülői viszonyulások tapasztalhatók a gyerek tévénezésével kapcsolatosan. A szülői viszonyulásnak két komponensét vizsgáltam: a magatartásokat és az attitűdöket.

Az interjúk narratívaelemzése folyamán a szövegtörzset egységes egésként kezeltem. Az elemzés alatt a kijelentéshalmazokban négy olyan témakört azonosítottam, amelyek mindegyike a szülői viszonyulás egy-egy területét jelezték: (1) szülői felelősségre való hivatkozás, (2) a határozottság és a bizonytalanság együttes megjelenéséből adódó ambivalencia, (3) a megoldáskeresés témaköre, és a (4) szülői kiszolgáltatottság érzés. Az elemzés folyamán erre a négy területre utaló kijelentéseket elemeztem. Ez rávilágított arra, hogy a szülők kiemelkedő feladatuknak érzik gyerekeik tévénezési szokásainak alakítását, hiszen személyes felelősségüknek gondolják azt, hogy a gyerek mennyi időt tölt képernyő előtt, valamint milyen tartalmat fogyaszt közben. Ezt alátámasztja a tény, hogy a szülői felelősségvállalás kapcsán attitűdjeik és magatartásuk összhangban vannak, és ennek nyomatékosan hangot is adnak.

A szülői viszonyulás egyik jellegzetes területe a határozottság és bizonytalanság együttes jelenlétéből adódó ambivalencia. Itt mutatkozott meg leginkább az a vívódás, keresési folyamat, amely jellemző a szülők nevelési gyakorlatára, és amely a tévénezéssel kapcsolatosan is aktuális. Ebben a részben elsősorban attitűdökről beszélhetünk. A szülők határozottan amellett foglalnak állást, hogy a gyerekek tévéhasználati szokásait irányítani kell, azonban mikor a szabályozás kereteiről kell dönteni, akkor elbizonytalanodnak. Úgy érzik, hogy nincs egyértelmű válasz arra, mi a helyes döntés akkor, mikor a gyerek tévénezési idejéről vagy akár tartalomfogyasztásról van szó. Emiatt alakul ki bennük egy folyamatos ambivalens érzés, hiszen sok esetben a meggyőződéseiket megkérdőjelezzik, vagy azok épp nincsenek, nem tudnak összhangban lenni a mindennapi gyakorlattal. Az ambivalencia másik oka az is lehet, hogy folyamatosan egy olyan utat keresnek, mely a harmonikusan együttműködő szülő-

gyerek kapcsolat irányába mozdul el, azonban önmaguknak is kérdés, hogyan tudják ezt megvalósítani.

A szülők megoldáskeresésével kapcsolatos elemzés azt jelzi, hogy igyekeznek a gyerekekkel kompromisszumos szituációkat kialakítani. Olyan megoldásokat keresnek a tévézésessel kapcsolatos interakciókban, amelyek segítségével a gyerekeknek választási lehetőséget kínálnak fel, és amivel egy kölcsönös bizalmi kapcsolatot tudnak fenntartani.

A kiszolgáltatottság érzése az elemzésben legfőképpen azért jelenik meg, mert a számos külső tényező következtében a szülő nem minden esetben úgy irányítja a gyerekek tévézési szokásait, ahogy azt szeretné. A gyerek fejlődésével egyre lazulnak a szabályok, amelyeket a szülő hosszabb ideig fenntartana, ugyanakkor az iskolában változó oktatási körülmények miatt, a digitális eszközök egyre intenzívebb alkalmazása következtében is a szabályok változtatására kényszerülnek.

Felhasznált irodalom

- Biró, A. Z. – Gergely, O. – Kiss, A. – Ozsváth-Berényi, H. (2012): A média hatása a gyermekekre és a fiatalokra. In: Gergely O. (szerk.) A média hatása gyermekekre és fiatalokra. Konferencia, Csíkszereda 2012.május 7-8. Státus Kiadó, Csíkszereda, pp. 9-74.
- Biró, A. Z. – Sárosi-Blága, Á. (2017): Eszközök, tartalmak, felhasználók. Adatfelvétel Közép-Erdélyben és a Partiumban. In: Biró A. Z., Bodó J. (szerk.) Eszközök és tartalmak. A média hatása a gyermekekre és fiatalokra. Státus Kiadó, Csíkszereda, pp. 11-47.
- Biró, A. Z. – Sárosi-Blága, Á. (2018): Magyarországi médiák és médiatartalmak használata székelyföldi általános iskolások körében. In: Biró A. Z., Bodó J. (szerk.) Kínálatok és választások. A média hatása a gyermekere és fiatalokra. Státus Kiadó, Csíkszereda, pp. 13-45.
- Fekete, M. – Tibori, T. (2018): Az ifjúság szabadidőfelhasználása. In (Nagy Ádám szerk.): Margón kívül – magyar ifjúságkutatás 2016. Budapest, Excenter Kutatóközpont, pp. 258-283.
- Gergely, O. (2017): Média- és internethasználat – 2016. Székelyföldi adatfelvétel. In: Biró A. Z., Bodó J. (szerk.) Eszközök és tartalmak. A média hatása a gyermekekre és fiatalokra. Státus Kiadó, Csíkszereda, pp. 48-94.

- Nagy, A. (1965): A televízió-nézővé nevelésről. Acta Academiae Paedagogicae Agriensis, 1-2. köt., pp. 95-108.
- vom Orde, H. (IZI) – Dr. Durne, A. (2021): International Data - Youth and Media, 2021, International Central Institute for Youth and Educational Television (IZI).
- Rideout, V. J. – Foehr, U. G. – Roberts, D. F. (2010): Generation M2 – Media in the Lives of 8- to 18-Year-Olds, Kaiser Family Foundation.
- Tóth, P. (2018): Fogyasztás: kultúra, média, IKT, online lét, számítógépes játék. In (Nagy Ádám szerk.): Margón kívül – magyar ifjúságkutatás 2016. Budapest, Excenter Kutatóközpont, pp. 284-314.
- Teen Health and the Media, University of Washington, Experimental Education Unit
https://depts.washington.edu/thmedia/view.cgi?section=medialiteracy&page=facts&fbclid=IwAR0k4lJGq3vwB_Yl8PQTM1pzdSk_pkqgIADezcyaLNBqOTcFoB1BddEFIPi Utolsó letöltés: 2022.09.12.
- www.ipsos.com/hu-hu/elerhetok-kidcomm-gyerekkutatas-eredmenyei?fbclid=IwAR1uLV8PPn0x5GGxvDlNoVWrYnmrRJ5nYD2ymaf0HYtlyN_TkxiHeGGTeoU Utolsó letöltés: 2022.09.10.

Abstract

In my study, I analyse parental attitudes towards children's TV watching in a suburban settlement. I analyze two components of parental attitudes. In my research, I conducted semi-structured interviews with mothers from Sângeorgiu de Mureș who have children in grades 5-8 and attend an educational institution in the settlement. The interviews were structured around three main themes: how parents think about their children's time in front of the television, what kind of regulation they use when it comes to deciding about their children's time in front of the television and when it comes to deciding about content consumption. In my study, I use the resulting text data to analyse statements about children's television use and identify parental attitudes.

Keywords: parental attitudes, children's TV watching, suburban settlement